Paul Celan: Hörreste, Sehreste / Strzępy posłyszanego, strzępy zobaczonego (tł. Ela Binswanger)

Paul Celan: Strzępy posłyszanego, strzępy zobaczonego

STRZĘPY POSŁYSZANEGO, STRZĘPY ZOBACZONEGO, w
szpitalnej sali tysiąc i jeden,

dniami i nocami
Bären-Polka:

reedukują cię,

znów będziesz
on.

(tł. Ela Binswanger)

*

Paul Celan: Resztki słuchu, resztki wzroku

RESZTKI SŁUCHU, RESZTKI WZROKU, w
SALI SYPIALNEJ tysiąc jeden.

dzień i noc
Bären-Polka:

przeszkolą cię na wspak,

będziesz znowu
on.

(tł. Andrzej Lam, dodając przypis: "Hörreste, Sehreste", 9.6.1967. "Bären-Polka" J. Straußa, też w użyciu "spacer więzienny")

*

Paul Celan: Resztki słyszanego, resztki widzianego

RESZTKI SŁYSZANEGO, RESZTKI WIDZIANEGO, w
sypialnej sali tysiąca i jednej,

dniemnocnie
niedźwiedzia polka:

oni cię przeszkalają,

ty będziesz znów
ów.

(naśladował, jak on to nazywa, Martin Suchanek)

*

Paul Celan: Hörreste, Sehreste

HÖRRESTE, SEHRESTE, im
Schlafsaal eintausendundeins,

tagnächtlich
die Bären-Polka:

sie schulen dich um,

du wirst wieder
er.

Paryż, Uniwersytecka Klinika Psychiatryczna, 9.6.1967; wiersz ukazał się w tomie "Lichtzwang" ("Natręctwo światła", w tł. Martina Suchanka, 2022), wyd. I, Suhrkamp Verlag, Frankfurt am Main, wrzesień 1970, 3 miesiące po samobójczej śmierci poety

*

Paul Celan: Restes d'ouï; restes de vue

Restes d'ouï; restes de vue dans
le dortoir mille et un

nuit journellement
la polka des ours:

ils te rééduqueent,

tu deviens à nouveau
lui/il

(tł. Paul Celan)

*

/…/

przeedukują cię,

stajesz się ponownie
nim/on

(tł. z franc. Ela Binswanger)

*

@*tytuł* "*Hörreste, Sehreste*" ~ "strzępy posłyszanego... zobaczonego", Barbara Wiedemann dość obszernie wyjaśnia, że chodzi o nawiązanie do freudowskiego "Das Ich und das Es", wtedy lektury Celana, gdzie pojęcie "die Wortreste" występuje - po polsku nie mówi się, że w głowie zostały "resztki" z tego, co się usłyszało/zobaczyło, mówi się wtedy "strzępy posłyszanych słów / rozmów...", to coś, ta reszta, która zostaje w pamięci.

@"*Schlafsaal*" - tu raczej definitywnie "sala szpitalna". Celan napisał ten wiersz 9.6.1967 w szpitalu psychiatrycznym i zanotował, że czytał wtedy "Das Ich und das Es". I tak to jest z Celanem, nic dziwnego, że tom opracowany przez Barbarę Wiedemann, bite 1200 stron, to w połowie wszystkie wiersze Celana, a druga połowa, gęsta, bo prozą, a nie wierszem, to przypisy.

@Bären-Polka: Po niemiecku dosłownie "niedźwiedzia polka", ta polka nazywa się w muzyce *Pizzicato Polka*, a *pizzitato* to instrument szarpany. Czy po polsku znane jest/było pojęcie tej "niedźwiedziej polki"? Czy to raczej "niedźwiedzi taniec"? Bo tresura tak, tak (niestety) wyglądała, wpędzano niedźwiedzia na rozgrzaną blachę, no i niedźwiedź podskakiwał z nogi na nogę, i tak go uczono "tańczyć", na co publiczność (gawiedź raczej) tarzała się ze śmiechu. O utworze "Tanzi-Bäri-Polka" (tak brzmi jego prawidłowy tytuł) J. Straussa, op. 134, pewnie Celan wiedział, choć akurat B. Wiedemann pisze, że nie jest to do udowodnienia. Ale na pewno znał pojęcie "Bären-Polka" i to wystarczy.

Nie znalazłam tego nawiązania do polki w kontekście tej (wyjątkowo brutalnej) tresury niedźwiedzi. Wygląda na to, że to pojęcie specyficznie niemieckie - "die Bären-Polka", po polsku "niedźwiedzi taniec", albo inne pojęcie "akademia smorgońska", co dzisiejszemu czytelnikowi pewnie niewiele mówi, pozostaje rozwiązanie Martina Suchanka, "niedźwiedzia polka", lub Andrzeja Lama, pozostawienie nazwy oryginalnej, co nie uważam za dobry pomysł, bo tym bardziej polski czytelnik nie może znać takiego pojęcia [a jednak to jedyne możliwe wyjście z translatorskiej wątpliwości, bo "niedźwiedzia polka" polskiemu czytelnikowi też nic nie mówi]. Można by też powiedzieć "niedźwiedzia tresura", lub "niedźwiedzia szkoła", lub wręcz "niedźwiedzia akademia", ale wtedy przepada słowo "polka"... wniosek: "niedźwiedzia polka" jest najlepszym rozwiązaniem, ale lepiej zostawić pojęcia nieprzetłumaczalne w

oryginale.

@er - on - Celan we własnym tłumaczeniu na francuski ostatnie słowo "er" przetłumaczył w dwójnasób "tu deviens à nouveau / lui/il" - staniesz się znów nim / staniesz się znów on. Po polsku prawidłowo powinno być "będziesz, staniesz się / nim". Ale zostawiam "znów będziesz / on".

I jeszcze à propos przypisów: proszę się nie zżymać na mnie na te moje przypisy, uważa, niby wiersz albo się broni bez, albo jest zły, jeśli go trzeba objaśniać. Jednak akurat taki Celan bez kontekstu historyczno-osobistego, to jak poezja Sztucznej Inteligencji bez przeżycia... Ja tam muszę wiedzieć, a już zwłaszcza jeśli sama wiersz tłumaczę, w jakich okolicznościach powstał.

*

ilustracja, na starej pocztówce: Niedźwiednik w trakcie spektaklu pod gołym niebem, "Noaillan - sur la place"